

О. В. Малишко
асистент кафедри зовнішньоекономічної діяльності підприємств
ДонНТУ, к. е. н.

ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ВТІЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ БАНКІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми та її зв'язок з найважливішими науковими та практичними завданнями. Як вважає директор Інституту проблем глобалізації РАН М. Делягін, "Информационные технологии меняют ключевые ресурсы развития. Это уже не пространство с закреплённым на нём производством, а мобильные финансы и интеллект. Эффективное освоение территории сегодня – это изъятие её финансов и интеллекта. . . . При этом прогресс более развитой страны идёт за счёт деградации осваиваемой, и масштабы деградации выше выигрыша развитой страны. . . . Конкуренция вырождается. С одной стороны, на едином мировом рынке возникают глобальные монополии, почти не поддающиеся регулированию государствами и международной бюрократией. С другой – появились так называемые метатехнологии, применение которых исключает возможность конкуренции с разработчиком. Это своего рода плата за допуск к росту эффективности. . . . В итоге конкуренция из механизма воспитания слабых превратилась в механизм их уничтожения. В результате деньги теряют значение: конкурентоспособность всё больше определяется технологиями, которые нельзя купить. Они будут превращаться во "вторую природу", постепенно заменяя рынок и права собственности, выполняющие эти функции после появления денег (виділено авт. – О. М.) [5, с. 16].

Найвидатніший на Заході фахівець з управління знаннями та економіки знань Девид Тис підтверджує ці положення: "Мы живем в эпоху, когда материальные активы больше не являются источником конкурентного преимущества. Эта роль переходит к нематериальным активам, таким как знания" [9, с. 22].

Таким чином, діалектика взаємодії грошей (фінансового капіталу) та інтелекту (людського капіталу (ЛК) як складової інтелектуального капіталу (ІК)) сьогодні визначають конкурентоздатність компаній та цілих держав на підґрунті інформаційних технологій. ІК стає основою функціонування життєво важливих для суспільного прогресу сфер діяльності, тому об'єктивно потребує відтворення та захисту. Україна, яка у міжнародному поділі праці грає роль постачальника дешевого інтелектуального ресурсу для країн Заходу, які економлять мільярди на перетворенні його на свій ІК, котрий генерує об'єкти ІВ, не повинна стояти осторонь цих загрозливих процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфічним є те, що нетворча та некваліфікована праця співробітників компанії в принципі не здатна створювати або використовувати ІК, тому головним носієм ІК є спеціально підібраний та підготовлений персонал (вони "вибрані"). Ця теза підтверджується й акад. А. Чухно ". . . главным орудием интеллектуальных технологий, интеллектуального капитала является компьютер" [6, с. 48]. Автор згоден з його думкою, що "Фундаментальная особенность человеческого капитала (далі ЧК – О. М.) заключается в том, что он не может быть собственностью компании. В связи с этим, . . . ЧК не может быть отнесён не только к собственным средствам фирмы, но и вообще не может рассматриваться в качестве одной из статей её активов. . . . Он может считаться временно привлечёнными средствами, которые относятся к пассивам, подобно долговым обязательствам и выпущенным акциям, и вследствие своей неощутимости не может быть подвержен *традиционным стоимостным оценкам* (курсив мій – О. М.)" [6, с. 50], а також з тим, що "ЧК как часть пассивов уравнивается лишь "доброй волей" (це гудвіл – вартість ділової репутації фірми, віри в неї акціонерів, довіри споживачів та постачальників – О. М.), которая в соответствии с правилами счетоводства является долговым обязательством. Следовательно, "добрая воля" – это субъективная оценка неощутимых активов фирмы покупателями её товаров и агентами фондовых рынков. "Добрая воля" становится главным критерием, который лежит в основе

рыночной цены компании, и, подобно ЧК, не может быть определён путём калькуляции объективных стоимостных показателей" [7, с. 65].

"Новая мера стоимости – ИК, методы его оценки – охватывают широкий круг объектов, в который входят и коммерческие, и некоммерческие, даже правительственные учреждения. Это может привести к возникновению новой формы обмена, в которой эта мера стоимости будет использоваться в целях торговли (курсив мій – О. М.)" [7, с. 64]. Найголовнішим є те, що "методики и подходы к определению стоимости ИК или ЧК недостаточны, так как ориентированы на суждение об объективных ожиданиях относительно динамики денежных показателей".

За умов, коли основою оцінки становиться не поточна, а потенційна суб'єктивна корисність блага, автор приєднується до таких принципів при спробах виміряти та оцінити ІК: "судити про нього по непрямим показникам, які мають грошове вираження – якщо він не враховується у балансовому звіті" (1) та "поєднання загальновідомих вартісних показників із (поки що невідомими) суб'єктивними індивідуальними оцінками" (2) [7, с. 67].

Метою даної статті є висвітлити діалектику взаємодії фінансового та інтелектуального капіталів у сучасній економіці та упровадити у науковий оборот концепцію банків інтелектуального капіталу як інститутів обігу рацпропозицій, які виступають частиною ІК.

На Заході теоретики прикладних досліджень усе більше схильні оцінювати та використовувати в бізнесі не ІК, який ще й досі не визначений остаточно, а ту його частину, яку вищеназваний Девид Тіс вважає "знанневими активами" компанії. У це поняття він вносить такі компоненти:

1. технологічні ноу-хау,
2. ноу-хау в області бізнес-процесів,
3. зв'язки з клієнтами, які не передаються від компанії до компанії.

Перший та другий компонент під ринковим кутом зору може розглядатися в Україні як добре відомі з радянських часів раціоналізаторські пропозиції, але трансформовані, з новим, конкурентним змістом.

Взагалі ж ІК складається щонайменше з трьох добре ідентифікованих сьогодні елементів. Це людський (ЛК), структурний (СтК) та споживчий (СпК) капітал компанії.

ЛК – це спроможність пропонувати неочевидні рішення (новаторство), яку втілено в самих робітниках компанії або їх колективах, сукупність природних здібностей або таланту, знань, кваліфікації, навичок НЕ кожного із співробітників компанії, включаючи систему цінностей, культуру й філософію компанії, що не можуть бути скопійовані або відтворені в іншій організації. Головне призначення ЛК – створення і розповсюдження інновацій (продукту, технології, системи або структури управління), тоді ЛК створюється та проявляє себе в ситуаціях, коли більша частка часу та здібностей робітників уходить на досягнення новизни. Одним з показників ЛК компанії є питома вага нової продукції у загальному обсязі продаж. На Заході ЛК часто ототожнюють з рівнем освіти людини, а слово "освіта" дорівнюється терміну "людський капітал". При кваліфікованому менеджменті максимальна сума прибутку від інвестицій в ЛК (тобто в освіту) майже втричі перевищує прибуток від інвестицій в техніку. Делікатним моментом в ЛК є те (і саме тому ЛК є прерогативою "вибраних" у компанії), що він потребує постійного підвищення (а не постійного рівня) інвестицій у нього, а інвестиції у освіту завжди мають великі часові лаги окупності. Тільки найцінніші робітники компанії можуть "купатися у золотому дощі інвестицій" в себе.

Для того, щоб ЛК запрацював, необхідний *структурний капітал*. До нього включають устаткування, комп'ютерні програми, патенти, торгові марки й усі інші організаційні елементи, які забезпечують продуктивний труд робітників. Всі ці елементи мають визначений ступень об'єктивізації, вони відчужувані та можуть бути відтворені, що відрізняє його від ЛК, яким фірма не може розпоряджатися за власним розсудом. Саме СтК найчастіше перетворюється на об'єкти ІВ, тобто ІВ входить складовою до СтК.

Споживчий капітал компанії (інакше капітал відносин) – це відносини компанії зі споживачами її продукції. Він характеризується такими якостями, як

глибиною (ступенем) проникнення, шириною (розповсюдженням), сталістю, упевненістю в тому, що споживачі і надалі будуть віддавати перевагу даній компанії. СпК компанії розповсюджується й на її постачальників. Він набагато легше піддається обліку. Вірність торговій марці, наприклад, представляє собою форму СпК, для якої існує чітка методика оцінки. Це робиться шляхом підрахування надбавки, яку покупці згодні платити за фірмовий продукт, віддаючи перевагу йому над іншими. У бухгалтерському обліку він нерідко приймає форму гудвілу, відбиваючи ринкову вартість ділової репутації компанії.

На думку автора, перший та другий компонент ЗА в Україні найлегше запрацює у вигляді раціоналізаторських пропозицій (далі РЦП). Чому саме? А тому, що "Раціоналізаторська пропозиція не згадується в Паризькій конвенції з охорони промислової власності та інших важливих міжнародних угодах. Вона одержує правову охорону на підставі договірних відносин, а також регулюється національними нормативними актами. . . відносини щодо винаходів регулюються національними законами і міжнародними договорами, а відносини стосовно РЦП, як правило, підзаконними, локальними актами. . . . 70% економічного ефекту від впровадження нововведень в Україні дають рацпропозиції" [1, с. 29].

Одним з контекстів комерційного обігу РЦП, природно, виступатиме інституційний. Тому дамо визначення банкам інтелектуального капіталу (БІНК) – це інститути, які уводять РЦП як ЗА у комерційний оборот, трансформуючи їх на ІК та (можливо) на ІВ через залучення на депозит та видавання як кредит. Залучатися та видаватися може як позитивні ЗА, включаючи юридично захищену ІВ, так і негативні ЗА (НЗ) або неявні компоненти знання у грошовому та/або інтелектуальному еквівалентах. Приріст ІК' має супроводжуватися приростом грошей Г'.

Принципом функціонування БІНК може слугувати такий:

Не $\Gamma \rightarrow \Gamma'$, а $\Gamma \rightarrow (\text{ЗА, НЗ, НяКЗ, РЦП}) \rightarrow \text{ІК} \rightarrow \text{ІК}' \rightarrow \Gamma'$ за двоєквівалентним функціонуванням
 \downarrow
 $\text{ІВ} \rightarrow \Gamma'$

Знання про багато технологічних процесів відносяться до категорії неявного компоненту знання (далі НяКЗ). Мається на увазі різниця між кодифікованим (стандартизованим) знанням, яке може бути описаним, і неявним знанням, описати яке неможливо чи то тому, що мова йде про якийсь дуже складні матерії, чи то тому, що просто нереально конкретно сформулювати, що представляє собою таке знання. Таке знання нелегко передавати. Існує ще й "негативне знання" (далі НЗ), тобто знання про те, що не працює. Якщо ваш конкурент вложив мільйони доларів в розробку якийсь технології, а ви напевно знаєте, що вона виявилася тупиковою, то для вас як конкурента таке знання представляє велику цінність – ви знаєте, куди не варто інвестувати. Негативне знання теж важко передається, бо в бізнесі майже ніхто не любить розповідати про свої невдачі.

Природно, що незвичною проблемою при оперуванні негативними або неявним знаннями активами постає питання: як відрізнити справжнього новатора від "психічно ненормального"? Потрібно спеціальне поводження із новаторами, щоб не викликати в них синдрому "білої гави", тобто уникати у розмові з ними виразів на кшталт "персонал/люди не доросли до цього", "їм це не сподобається", "занадто ризиковано", "ви занадто молодий для таких речей", "над цим ламали голови світила науки, а ви хто?", "10 років тому це вже досліджували цілі інститути, але нічого не вийшло", "ви дивак чи збожеволіли?" тощо.

Але на Заході знайдено шляхи поводження з РЦП, які відносяться до НяКЗ або НЗ: "Важливим засобом стимулювання творчої активності персоналу є виплата винагороди не тільки за пропозиції, що дають помітний ефект, але і за ті, що свідчать про творчий підхід та ініціативність автора, якщо навіть вони не мають значної цінності. Заохочення таких пропозицій розраховано на майбутню віддачу. Винагорода за них, яку називають мінімальною чи

символічною, досягає 20 і більш доларів. Вона виплачується й у тому випадку, коли сама ідея виглядає досить перспективною, однак не може бути впроваджена в життя з тих чи інших практичних міркувань, що не залежать від самої ідеї" [1, с. 33].

"Існують також системи винагороди за сумою балів, що нараховуються в залежності від якості і ступеня практичної придатності пропозиції, сфери її можливого застосування, роботи, яка виконується. *Подібна система особливо зручна тоді, коли цінність пропозицій важко або неможливо виміряти грошима, наприклад пропозицій, що стосуються техніки безпеки, поліпшення умов праці й охорони здоров'я працівників, підвищення якості, надійності, зручності і поліпшення зовнішнього вигляду продукції"* [1, с. 32].

Сторіччя розвитку капіталізму у країнах "золотого мільярду" призвели до того, що грошове заохочення для працівників компаній як стимул досягло краю (відбулося насичення). Сьогодні не менш важливими є моральні стимули, а саме: визнання особистих досягнень, творча самореалізація, задоволення почуття справедливості, причетності для життя підприємства і процесу прийняття рішень. А серед мотивів зараз чи ненайактуальнішими виступають стабільність та передбачуваність, підвищення екологічної, особистої та групової безпеки (особливо після терактів 11 вересня 2001 р. та 20 березня 2004 р.), турбота про благоустрій робочого місця.

Проаналізуємо статті ЦК України, які регулюють право інтелектуальної власності на РЦП (Глава 41).

Згідно ст. 481, раціоналізаторською пропозицією є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності. Об'єктом РЦП може бути матеріальний об'єкт або процес. Тут важливим є слова "визнана юридичною особою", "у будь-якій сфері її діяльності" та "може бути матеріальний об'єкт або процес".

Ст. 482 говорить, що обсяг правової охорони РЦП визначається її описом, а також кресленнями, якщо вони подані.

Найважливішими для функціонування БІНК_{РЦП} є стт. 483 та 484. Згідно ст. 483, суб'єктами права ІВ на РЦП є її автор та юридична особа, якій ця пропозиція подана. Тобто БІНК_{РЦП} може виступати таким суб'єктом, що особливо корисно за умов, якщо економічний ефект від рацпропозиції важко виміряти грошми.

Ст. 484 "Права суб'єктів права ІВ на РЦП" говорить, що "1. Автор РЦП має право на добросовісне заохочення від юридичної особи, якій ця пропозиція подана. 2. Юридична особа, яка визнала пропозицію раціоналізаторською, має право на використання цієї пропозиції у будь-якому обсязі". Тобто БІНК_{РЦП} як юридична особа (якщо до нього рацпропозиція подана) не обмежений грошовим еквівалентом заохочення, він може використовувати інші еквіваленти, у тому числі особливі види ІК. І при цьому БІНК_{РЦП} може використовувати РЦП як еквівалент фінансового капіталу у обігу.

Щоб уникнути головного болю з авторськими правами, БІНК_{РЦП} теоретично може скористатися п. 3 ст. 433 ЦК: "Авторське право не поширюється на ідеї, процеси, методи діяльності або математичні концепції як такі". Це той випадок, коли цінність РЦП важко або неможливо виміряти грошми. Алгоритмом БІНК_{РЦП} може виступати такий:

РЦП, ефект від яких важко виміряти грошми ⇒ трансформація у ІК ⇒ залучення на ІК-депозит (пасив БІНК_{РЦП}) (умовна капіталізація, виплата символічного відсотка) ⇒ Оцінка за сумою балів ⇒ Безповоротний продаж або надання у платне користування РЦП фізичній або юридичній особі (реальна капіталізація) ⇒ Виплата грошей (або іншого еквіваленту) ІК-вкладнику за обумовленим відсотком.

АБО (через ІВ)

РЦП, ефект від яких важко виміряти грошми → ІК-депозит (пасив БІНК_{РЦП}) (умовна капіталізація, виплата символічного відсотка) → Оцінка за сумою балів → Трансформація ІК-депозиту на ІВ (ліцензування) → продаж ліцензії фізичній або юридичній особі (реальна капіталізація) → Виплата частки роялті за обумовленим відсотком.

За умов існування БІНК_{РЦП} набуває реальності поняття "науковий рантьє" – це "вчений (винахідник, раціоналізатор), який успішно реалізував свою наукову або технічну розробку (винахід) і отримує визначену ренту від її (його) комерційної реалізації" [8, с. 65].

Автор пропонує потенційним науковим рантьє вступити у цивільні або господарські відносини з БІНК_{РЦП} (стати їх клієнтами), тому що можливі науковий рантьє може бути фізичною або юридичною особою. Оскільки за стт. 1-2 Цивільного кодексу (ЦК) України цивільне законодавство регулює особисті немайнові та майнові відносини фізичної особи та юридичної особи, спробуємо застосувати положення ЦК до таких відносин. Із переліку об'єктів цивільних прав оберемо ті, що здатні до обігу у БІНК_{РЦП}. Це, на наш погляд, майнові права та результати інтелектуальної, творчої діяльності, інші нематеріальні блага. Речі не можуть бути залучені до БІНК_{РЦП}, бо вони є предметами матеріального світу згідно ст. 179 ЦК. Гроші та цінні папери перебувають в обігу у рамках банківської системи та фондового ринку. Результати інтелектуальної, творчої діяльності є нематеріальними благами та регулюються Книгою IV ЦК "Право інтелектуальної власності".

Виділимо об'єкти та суб'єкти права ІВ згідно стт. 420-421 ЦК, які можуть бути цікавими для БІНК_{РЦП}. Це наукові відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські пропозиції. Суб'єктами права ІВ є: творець (творці) об'єкта права ІВ (автор, винахідник) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права ІВ відповідно до цього Кодексу, іншого закону чи договору.

Для цілей цивільного обороту потрібно розрізняти особисті немайнові та майнові права ІВ. Згідно ст. 423 ЦК, ч. 1, особистими немайновими правами ІВ є: 1) право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права ІВ; 2) право перешкоджати будь-якому посягання на право ІВ, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права ІВ; 3) інші особисті немайнові права ІВ, встановлені законом. Усі вони належать творцеві об'єкта права ІВ, крім випадків, передбачених законом, коли вони можуть

належати іншим особам (ч. 2 ст. 423). Особисті немайнові права ІВ не залежать від майнових прав ІВ (ч. 3 ст. 423), вони не можуть відчужуватися (передаватися), за винятками, встановленими законом (ч. 4 ст. 423),

Ст. 424 дає визначення майновим правам ІВ. Ними є: 1) право на використання об'єкта права ІВ; 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права ІВ; 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права ІВ, в тому числі забороняти таке використання; 4) інші майнові права ІВ, встановлені законом. Важливою тут виступає норма ч. 3 ст. 424: "Майнові права ІВ можуть відповідно до закону бути вкладом до статутного капіталу юридичної особи, предметом договору застави та інших зобов'язань, а також використовуватися в інших цивільних відносинах".

Згідно ст. 425 особисті немайнові права ІВ є чинними безстроково, якщо інше не встановлено законом, а майнові права ІВ є чинними протягом строків, встановлених ЦК, іншим законом чи договором.

Результати дослідження. Договірні відносини стосовно обігу ІК теоретично можуть оформлятися договором:

1. З переходом об'єкту ІВ у власність БІНК_{РЦП}:
 - міни (ст. 715-716 ЦК);
 - дарування (ст. 717-728 ЦК);
 - ренти (ст. 731-741 ЦК);
2. Без переходу об'єкту ІВ у власність БІНК_{РЦП}:
 - управління майном (ст. 1029-1034 ЦК);
 - комерційної концесії (ст. 366-376 Господарського Кодексу, далі ГК) та комерційної субконцесії (ст. 368 ГК).

Тільки договори ренти, управління майном та комерційної (суб)концесії наповнюють змістом поняття "науковий рантьє".

Ст. 715, ч. 1 ЦК встановлює: "За договором міни (бартеру) кожна із сторін зобов'язується передати другій стороні у власність один товар в обмін на інший товар", а ч. 5.: "Договором може бути встановлений обмін майна на *роботи (послуги)*" (курсив мій – О. М.). Останні можуть вважатися

еквівалентом відсотків за прийнятий БІНК_{РЦП} ІК-депозит. Але треба з'ясувати, чи можна ІК-депозит прирівняти до товару або майна.

За договором дарування (ст. 717, ч. 1 ЦК) одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у власність. При чому обдаровуваний (БІНК_{РЦП}) згідно ч. 2. цієї статті за договором не повинен мати обов'язку вчинити на користь дарувальника будь-яку дію майнового або немайнового характеру, бо така умова не може міститися у договорі дарування. Згідно ст. 718, ч. 2. дарунком можуть бути майнові права, якими дарувальник володіє або які можуть виникнути у нього в майбутньому. А ст. 719. вимагає: "3. Договір дарування майнового права та договір дарування з обов'язком передати дарунок у майбутньому укладається у письмовій формі. У разі недодержання письмової форми цей договір є нікчемним".).

Згідно ст. 731, ч. 1. "За договором ренти одна сторона (одержувач ренти) передає другій стороні (платникові ренти) у власність майно, а платник ренти взамін цього зобов'язується періодично виплачувати одержувачеві ренту у формі певної грошової суми або в іншій формі". Важливим є те, що під майном згідно ст. 190 ЦК можна вважати майнові права та обов'язки, а за договором ренти вони можуть передаватися у власність БІНК_{РЦП}, при чому слова "у формі певної грошової суми або в іншій формі" можуть вважатися основою двоєквівалентної моделі функціонування БІНК_{РЦП}. Більше того, ст. 737, ч. 1 прямо вказує: "1. Рента може виплачуватися у грошовій формі або шляхом передання речей, виконання робіт або надання послуг. Форма виплати ренти встановлюється договором ренти". Таким чином, замість негайної виплати власникові знання якогось грошового еквіваленту як ренти науковий рантьє отримуватиме речі, роботи або послуги. Наприклад, послуги з перетворення ЗА на ІВ або якесь спеціальне устаткування для подальших робіт з комерціалізації знання. І лише після продажу знов створеної ІВ від БІНК_{РЦП} до незалежного покупця науковий рантьє матиме право на грошову винагороду від БІНК_{РЦП}.

Ст. 734 регулює специфіку передання майна під виплату ренти – одержувач ренти передає майно у власність платника ренти за плату або безоплатно. Зрозуміло, що БІНК_{РЦП} корисніше другий варіант, оскільки, згідно ч. 2 цієї статті "Якщо договором ренти встановлено, що одержувач ренти передає майно у власність платника ренти за плату, до відносин сторін щодо передання майна застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, а якщо майно передається безоплатно, – положення про договір дарування, якщо це не суперечить суті договору ренти".

Але найменш обтяжливим з точки зору фінансових зобов'язань БІНК_{РЦП} щодо ІК-вкладників виступає договір управління майном. За договором управління майном одна сторона (установник управління) передає другій стороні (управителеві) на певний строк майно в управління, а друга сторона зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах установника управління або вказаної ним особи (вигодонабувача) (ст. 1029, ч. 1). Вигоди від майна, що передане в управління, належать установникові управління (ст. 1034). Ним і виступатиме науковий рантьє.

Важливим моментом є те, предметом договору управління майном можуть бути майнові права та інше майно (ст. 1030), управителем може бути суб'єкт підприємницької діяльності (ст. 1033, ч. 1), тобто БІНК_{РЦП}, і управитель діє без довіреності (ст. 1033, ч. 4).

Згідно ст. 1033, ч. 2. установник управління може вказати в договорі особу, яка має право набувати вигоди від майна, переданого в управління (вигодонабувача). Така норма створює ґрунт для впровадження щось подібного на переказний ІК-вексель, але це справа майбутнього. А ч. 5 цієї статті встановлює, що управитель, якщо це визначено договором про управління майном, є довірчим власником цього майна, яким він володіє, користується і розпоряджається відповідно до закону та договору управління майном.

Якщо ж БІНК_{РЦП} вважає за суцільне оперувати якнайближче до комерційного банку, тобто залучати ІК-депозити та видавати ІК-кредити, то він теоретично може застосовувати можливості договору комерційної концесії.

Суттєвим моментом є те, що у цьому випадку БІНК_{РЦП} оперує переважно з юридичними особами (ст. 1-5 ГК). Слово "переважно" має колізійний сенс, тому що:

а) згідно чч. 2, 3 ст. 429 ЦК, майнові права ІВ на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, *спільно, якщо інше не встановлено договором*, а особливості здійснення майнових прав ІВ на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, можуть бути встановлені законом. Згідно ч. 1 ст. 429 ЦК, особисті немайнові права ІВ на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт. Але у випадках, передбачених законом, *окремі особисті немайнові права ІВ* на такий об'єкт можуть належати юридичній або фізичній особі, де або у якої працює працівник (курсив наш – О. М.).

б) Подібні ж правовідносини виникають для об'єктів ІВ, створених за замовленням. Ч. 1 ст. 430 ЦК: "Особисті немайнові права ІВ на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта. У випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати замовникові. Ч. 2 тієї ж статті: "Майнові права ІВ на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлено договором".

Для уникнення зайвих складностей БІНК_{РЦП} слід уникати операцій з ІК-депозитами, що мають втілені в них майнові права ІВ, котрі належать спільно працедавцеві або замовникові. Тобто БІНК_{РЦП} слід залучати як ІК-депозити тільки ті, втілені в яких майнові права ІВ належать за трудовим договором або договором замовлення працедавцеві або замовникові як юридичним особам, що уможлиблює використання договору комерційної концесії як договору щодо залучення ІК-депозитів. Можемо вважати, що пасивні операції БІНК_{РЦП} описуватиметься договорами комерційної концесії, за якими (ч. 1 ст. 366 ГК) "одна сторона (правоволоділець) зобов'язується надати другій стороні

(користувачеві) на строк або без визначення строку право використання в підприємницькій діяльності користувача комплексу прав, належних правоволодільцеві, а користувач зобов'язується дотримуватися умов використання наданих йому прав та сплатити правоволодільцеві обумовлену договором винагороду".

Договір комерційної концесії (ч. 2 ст. 366 ГК) передбачає використання комплексу наданих користувачеві прав, ділової репутації і комерційного досвіду правоволодільця в певному обсязі, із зазначенням або без зазначення території використання щодо певної сфери підприємницької діяльності.

Активні ж операції БІНК_{РЦП} (видачу ІК-кредитів) теоретично можливо здійснювати на умовах комерційної субконцесії. Ст. 368 ГК, ч. 1: "Договором комерційної концесії може бути передбачено право користувача дозволяти іншим особам користування наданим йому комплексом прав або часткою цього комплексу прав на умовах комерційної субконцесії, погоджених ним із правоволодільцем або визначених у договорі комерційної концесії".

Але ч. 2 ст. 368 ГК накладає обмеження: "Якщо договір комерційної концесії визнано недійсним, недійсні також укладені на його основі договори комерційної субконцесії". Тобто існує можливість автоматичного анулювання ІК-кредиту, наданого на умовах комерційної субконцесії, якщо договір залучення ІК-депозиту скасовано.

Ст. 369 ГК встановлює форми винагороди за договором комерційної концесії, яку платитиме та отримуватиме БІНК_{РЦП} (це аналоги депозитних та кредитних відсотків): "Винагорода за договором комерційної концесії може виплачуватися користувачем правоволодільцеві у формі разових або періодичних платежів *або в іншій формі, передбаченій договором* (курсив наш – О. М.)". Таким чином, існують правові підстави для операцій БІНК_{РЦП} як у одно-, так і у двоєквівалентному (грошима та в еквіваленті ІК) вимірах.

Висновки:

– ІК та ЗА під тиском безжалісної глобальної конкуренції, яка знищує цілі галузі у "світі без кордонів та бар'єрів щодо торгівлі та інвестицій" стають

- вирішальними конкурентними перевагами та рушійними факторами виробництва, тому їх необхідно вимірювати, пестити та захищати;
- грошовий еквівалент усе менше підходить для об'єктивного виміру ІК, бо ІК, ЗА та їх неявні компоненти мають дещо ірраціональну корисність як основу для формування ринкової ціни;
 - потрібні інститути захисту ІК, одним з яких пропонуються банки інтелектуального капіталу, які за принципами функціонування нагадують банки комерційні, але замість фінансового капіталу оперують капіталом фінансовим та інтелектуальним як подвійними еквівалентами;
 - уведення концепції БІНК_{РЦП} ставить питання про уточнення понять "знання", "актив", "капітал" в теорії та практиці господарювання в Україні.

Перспективами подальших наукових досліджень по даному напрямку є кристалізація критеріїв визначення ІК, а також "знаннєвих активів", здатних до обігу в рамках БІНК_{РЦП}; визначення "курсів обміну" "ІК/фінансовий капітал", "знаннєві активи"/ІК"; вписування БІНК_{РЦП} у рамки чинного Господарського та Цивільного кодексів, інших законодавчих актів, у тому числі наднаціональних.

Список літератури

1. Андрощук Г. Раціоналізаторська діяльність за кордоном//Інтелектуальна власність. – №4. – 2003. – С. 29-34.
5. Делягин М. Накануне//Эксперт. – 2000. – №38. – С. 16.
6. Чухно А. Интеллектуальный капитал: сущность формы и закономерности развития//Экономика Украины. – 2002. – №11. – С. 48-55.
7. Чухно А. Интеллектуальный капитал: сущность формы и закономерности развития//Экономика Украины. – 2002. – №12. – С. 61-67.
8. Галица И. Коммерциализация интеллектуальной собственности формы и прикладных научных исследований//Экономика Украины. – 2001. – №2. – С. 62-65.
9. Денисова Д. Время продавать знания//Эксперт. – 2004. – №24 (425) от 28 июня 2004. - С. 22-26.

Анотація

О. В. Малишко. «Інституційно-правове втілення концепції банків інтелектуального капіталу в Україні».

Висвітлено діалектику взаємодії фінансового та інтелектуального капіталів (ІК) у сучасній економіці. Запропоновано концепцію банків інтелектуального капіталу як інститутів обігу рацпропозицій, що є часткою ІК. Висунуто принципи та алгоритми роботи БІНК_{РЦП}. Виконано аналіз правових підстав щодо можливостей функціонування БІНК_{РЦП} в Україні та наведено потенційно придатні види цивільно-правових договорів, якими може оформлятися обіг ІК у рамках БІНК_{РЦП}.

Аннотация

А. В. Малышко. «Институционально-правовое воплощение концепции банков интеллектуального капитала в Украине».

Освещена диалектика взаимодействия финансового и интеллектуального (ИК) капиталов в современной экономике. Предложена концепция банков интеллектуального капитала (БИНК) как институтов обращения рацпредложений, которые являются частью ИК. Выдвинуты принципы и алгоритмы работы БИНК_{РЦП}. Выполнен анализ правовых оснований относительно возможностей функционирования БИНК_{РЦП} в Украине и приведены потенциально пригодные виды гражданско-правовых договоров, которыми может оформляться обращение ИК в рамках БИНК_{РЦП}.

Annotation

A. V. Malyshko. «Institutional and legal embodiment of intellectual capital bank conception in Ukraine».

Dialectics of financial and intellectual capital (IC) interaction in modern economy was illuminated. The concept of intellectual capital banks (BINC) as rational proposals' (which constitute a part of IC) circulation institutions was proposed. Principles and algorithms of BINC_{RTP} work were put forward. for bank executed. The legal grounds analysis as for BINC functioning possibilities in Ukraine was carried out; potential types of civil law contracts under which IC circulation in the frameworks of BINC_{RTP} may be legalized were advanced as well.